

Ársskýrsla Landbúnaðarsafns Íslands 2014

Inngangur: Árið 2014 varð tímamótaár í sögu safnsins. Starfsemi þess var færð í Halldórsfjós á Hvanneyri og til þess verks var meginkröftum varið á árinu. Við það naut safnið aðstoðar fjölda aðila eins og nánar mun koma fram í þessari skýrslu. Tekið var á móti gestum og fræðsla veitt um safnið, gripi þess og umhverfi. Gripum og gögnum fjölgaði og hlúð var að þeim eftir getu og aðstæðum. Það telst líka til tímamóta að safnið hlaut samþykki Safnaráðs/Mennta- og menningarmálaráðuneytis sem viðurkennt safn.

Stjórn: Á árinu var skipuð ný stjórn í samræmi við skipulagsskrá sjálfseignarstofnunarinnar. Nýr formaður stjórnar er Björn Þorsteinsson rektor LbhÍ. Aðrir aðalmenn stjórnar eru Lilja Árnadóttir fltr. þjóðminjavarðar, Ragnar Frank Kristjánsson fltr. Borgarbyggðar, Haraldur Benediktsson fltr. Bændasamtaka Íslands og Arna Björg Bjarnadóttir fltr. ráðherra landbúnaðarmála. Haldnir voru tveir stjórnarfundur á árinu, þar af var annar aðalfundur stofnunarinnar.

Starfsfólk: Undirritaður bar ábyrgð á starfi safnsins skv. samningi sem var framlengdur til eins árs frá 18. ágúst 2014 að telja. Þar er gert ráð fyrir 50 vinnustundum hans á mánuði við „störf sem honum eru falin af yfirstjórn skólans og lúta að umsjá með Landbúnaðarsafni Íslands“ eins og þar segir og er það framlag LbhÍ til verkefnisins. Safnið krefst þó mun meira vinnuframlags. Undirritaður hefur því einnig unnið safninu klukkulaus. Jóhannes Ellertsson vann að viðgerðum og viðhaldi safnmuna, svo og eftirliti með þeim. Þeir Pétur Snær Ómarsson og Guðmundur Snorri Sigfússon önnuðust safnvörslu og tilfallandi verk, ásamt undirrituðum fram til 10. ágúst að safninu var lokað á gamla staðnum. Að venju naut safnið einnig aðstoðar Ullarselsins við afgreiðslu safngesta. Ásdís B. Geirdal var eins og áður gjaldkeri safnsins í sjálfbóðastarfi. Kristín Siemsen færði bókhald þess og setur upp ársreikning sem KPMG/Haraldur Reynisson endurskoðar. Þórunn Edda Bjarnadóttir annaðist sem fyrr ýmsa tölvuvinnslu fyrir safnið. Smíðir PJ-bygginga sinntu trésmíðaverkefnum og skyldum verkum fyrir safnið og nokkrir sjálfbóðaliðar komu að einstökum verkum svo sem á undanförunum árum.

Opnunartími: Safnið var opið alla daga 1. júní-10. ágúst kl. 12-17, og raunar lengur dag hvern og í fleiri mánuði því Ullarselið annast afgreiðslu gesta sem áhuga hafa á að skoða safnið utan hins hefðbundna opnunartíma. Safnið var að nýju opnað 2. október og var afgreiðslutími þess þá samræmdur tíma Ullarselsins: fimmtudaga, föstudaga og laugardaga kl. 13-17. Tekið var á móti gestum á öðrum tímum eftir þöntunum eins og verið hefur um árabíl.

Aðsókn: Á árinu 2014 var heildarfjöldi gesta liðlega 4.000, heldur fleiri en árið áður þótt safnið væri lokað um sjö vikna skeið. Sem fyrr voru gestahópar margir, flestir íslenskir, er fengu þá um leið nokkra kynningu á annarri búnaðartengdri starfsemi á Hvanneyri. Nokkrum gestahópum, flestum erlendum, var veitt formleg kynning á íslenskum landbúnaði og einstökum greinum hans. Erlendir gestir voru um 600, álíka margir og árið á undan.

Húsnæði: Meginbreyting varð á húsnæði safnsins á árinu. Í Halldórsfjósi var rými tekið í notkun svo sem hér segir:

1. Sameiginlegri afgreiðslu safns og Ullarsels, sem og snyrtingu, var komið fyrir í fyrrum mjólkurhúsi, kálfafjósi og mjóltunarrými hins gamla fjóss.
2. Sýning á tækniþróun landbúnaðarsins var sett upp í básahluta fjóssins og nyrsta hluta haughúss fjóssins.
3. Rými fyrir skrifstofu og skjalageymslu var markað á lofti yfir afgreiðslu (1) þar sem áður voru íbúðir. Fullnaðarinnréttingu þess rýmis er ólokið.
4. Safngeymslu var komið fyrir í syðsta hluta haughúss og geymsla fyrir smærri gripi innréttuð í kjallara undir kálfafjósi.
5. Kyndi- og loftræstibúnaði var komið fyrir í fyrrum þvagþró haughúss (miðrými þess).
6. Suðurhlaða var lagfærð sem fjölnotasalur og tekin í notkun sem slík. Ýmsu þar er þó ólokið enn.
7. Aðgengi, m.a. hlað við aðaldyr og umhverfi þess var lagfært og endurgert að miklu leyti. Nú er meginhluti safnrýmisins öllum aðgengilegt.
8. Skipt var um jarðveg og malarborið mikið plan meðfram Halldórsfjósi að vestanverðu sem nota má til útsýninga af ýmsu tagi.

Þar með lét safnið af hendi húsnæðið sem það hafði haft í Verkfærahúsinu (Gamla Bútækni húsinu) og hefur dugað því vel.

Fasteignir ríkissjóðs (FR) undir stjórn Einars K. Haraldssonar önnuðust endurbætur á ytra byrði Halldórsfjóss, gerð kyndi- og loftræstibúnaðar, grunnmálun, svo og grunnlagnir rafmagns og öryggiskerfis. Margir verktakar á vegum FR komu að þeim verkum.

Safnkostur: Safnkostur óx um liðlega fjörutíu gripi á árinu. Safnið telur því, með fyrirvara um hvernig gripir eru taldir, liðlega 800 gripi, auk ljósmynda, bóka, bæklinga o.fl. Safnið er orðið dágott þversnið áhalda, gripa og tækja sem komu við sögu utan stokks en innangarðs búverka á árunum 1880-1970. Framboð muna er töluvert en reynt er að beita ströngu munavali, á grundvelli söfnunarstefnu safnsins, um leið og nokkur leit hefur verið gerð að gripum, munum og minjum sem sérstakan sess eiga í landbúnaðarsögu tímabilsins eftir 1880.

Sýningin: Með hinni nýju sýningu er lögð hersla á hvörf verkátta við utanstokks- en innangarðs bústörf frá handverkfærum til nýháttaskeiðs þar sem fylgt er tímaás. Hið gamla fjós, reist 1928, myndar verðugan ramma um sýninguna. Hefur samspil byggingarinnar við gripi og annað sýningarefni vakið athygli fyrstu gesta sýningarinnar. Fjölmargir hafa komið að gerð hennar, m.a.:

- a. Skipulag og nýting hússins: Basalt-arkitektar, Sigríður Sigþórsdóttir arkitekt.
- b. Hönnun sýningar: Björn G. Björnsson hönnuður.
- c. Trésmíði: PJ-byggingar hf.
- d. Raflagnir og lýsing: Arnar Hólmarsson rafvirkjameistari og auk þess ráðgjöf Helga Kr. Eiríkssonar hjá Lumex hf.
- e. Grjót- og torfhleðsla: Unnsteinn Elíasson hleðslumeistari.

- f. Hlaðstétt og umhverfi: Kári Aðalsteinsson skrudgarðyrkjumeistari.
- g. Málmsmíði: Jóhannes Ellertsson vélvirkjameistari.
- h. Sérstakir sýningarskápar: Trausti Sigurðsson trésmíðameistari.
- i. Uppsetning sýningar: Bjarni Guðmundsson, Jóhannes Ellertsson, Unnsteinn Elíasson, Ásdís B. Geirdal og ádurtaðir verktakar.
- j. Ótaldir eru ýmsir sem lögðu lið með einum eða öðrum hætti.

Skráning: Haldin er rafræn ársbók fyrir safnið í hverja skráð eru öll aðföng og helstu atburðir í daglegu starfi þess. Áfram var færð sú rafræna skrá muna er tókst að koma upp á árinu 2010. Gera þarf átak í fullnaðarskráningu nú þegar vinnu við flutning safnsins og umbætur aðbúnaðar þess er að mestu lokið.

Varðveisla/forvarsla: Vegna hinnar nýju sýningar var sérstakt átak gert í aðhlynningu allmargra gripa til hennar. Þeir voru lagfærðir að meira eða minna leiti svo gegnt gætu framtíðarhlutverki sínu í sýningum safnsins. Naut safnið þá sem fyrr vöndunarins Jóhannesar Ellertssonar vélvirkja. Þarf undirritaður ekki, frekar en áður, að lýsa því hvílk velgjörð þetta er safninu og framtíðarstarfi þess. Vegna sýningarinnar voru nokkrir gripir fengnir að láni hjá öðrum söfnum.

Rannsóknir og fræðsla: Sinnt hefur verið rannsóknnum og fræðslu um búnaðarsöguleg atriði í tengslum við safnsstarfið. Minna vannst þó á því sviði en oft áður vegna anna við flutning safnsins 2014:

- *Ólafsdalsfélagið.* Í gildi er samstarfssamningur safnsins við félagið. Á grundvelli hans hefur verið unnið að skráningu ræktunarminja í Ólafsdal. Ætlunin var að ljúka því verki á árinu 2014 en það tókst ekki.
- *Ferguson-félagið.* Samvinnu hefur safnið haft um fræðslufundi með félaginu um fornðráttarvélar og sögu þeirra. Á þessu ári hafa verið haldnir tveir vel sóttir fundir, að Ásbyrgi í Miðfirði og Dalsmynni í Svínavatnshreppi. Gagnkvæmri gagnsemi slíkra funda hefur áður verið lýst.
- Almenningsfræðsla var veitt með ýmsum hætti, t.d. með sérstökum erindum fyrir erlenda og innlenda ferðamenn, efnt var til þriggja sögugangna um Hvanneyri á hásumri, og fyrirspurnum fjölmíðla svarað, blaða, útvarps og sjónvarps, sjá annars hjálagðan lista um rit, erindi o.fl.
- Heimasíðu safnsins, www.landbunadarsafn.is þar sem regulega eru birtar fréttir með fróðleik frá safninu, sem og á *face-book* síðu þess. Á heimasíðunni er líka að finna vefritið *Plóg* er birtir efnismeiri greinar um einstök tæknisöguefni. Áskrifendur að fréttum heimasíðu safnsins eru nú um 880.
- Tekinn var virkur þáttur í undirbúningi friðlýsingar *Gamla staðarins* á Hvanneyri, m.a. með mótun og síðan kynningu á tillögu þar um er fram fór á fundi á Hvanneyri 2. desember.
- Að hugmynd Áskels Þórissonar hjá LbhÍ var tekið upp viðbótarefni í örstuttar *kynningarmyndir* þaðan (Yoube) í ljósi góðrar reynslu af tveimur frumgerðum 2013. Ekki tókst að ljúka verkinu, m.a. vegna þess að ÁP hvarf til annarra starfa.
- Áfram vinnur undirritaður að ritun *Íslenskrar sláttusögu* sem að hluta byggist á stuðningi og efni safnsins en er annars í „einkaframkvæmd“. Nú liggur texti bókarinnar fyrir, unnið er að öflun mynda og fínþússun efnis. Gert er ráð fyrir að umbrot verksins hefjist með árinu 2015, sem hugsanlega gæti orðið útgáfuár bókarinnar.

Fjárhagur: Ársreikningur 2014 mun liggja fyrir á útmánuðum 2015. Safnið hlaut styrk úr Safnasjóði @ 1.900 þkr., þar af 900 þkr. til grunnsýningar, frá Forsætisráðuneytinu @ 10.000 þkr. og frá Borgarbyggð @ 735 þkr. Þá eru tekjur af aðgangseyri svo og ritlaun fyrir bækurnar þrjár sem gefnar voru út í tengslum við safnið og sagt var frá í fyrri ársskýrslum. Útgefandinn, *Uppheimar*, beið fjárhagslegt skipbrot á árinu. Tapaðist þá allmikið ógreitt fé (höfundarlaun), sem undirritaður hafði ánaðnað safninu. Áður hafði þó safnið fengið nokkurt magn bóka sem ef til vill getur orðið safninu tekjugjafi.

Þar verður þó ekki um umtalsverða upphæð að ræða. Mikilvægur er stuðningur Landbúnaðarháskólans sem um langan aldur hefur verið bakhjarl safnsins. Það var Bændaskólinn á Hvanneyri, forveri LbhÍ, er gerði safnið að þeirri stofnun sem það er. Safnið nýtur í fjölmörgu í starfsaðstöðu LbhÍ á Hvanneyri og hefur ómælt hagræði af nábyli við hann. Kom það ekki síst í ljós við flutninga safnsins. Þar á móti annast safnið hluta gestamóttöku og kynningar fyrir LbhÍ.

Annað: Af öðrum og afmarkaðri þáttum safnsstarfsins má nefna þessa:

- a. Með boði *Jötunn-véla* og í samstarfi við þær var safnið kynnt á viðamikilli sýningu í Hörpu í tengslum við setningu Búnaðarþings 1. mars og viðburðarins Food & Fum.
- b. Þann 27. mars var árhátíð *Grunnskóla Borgarfjarðar*, Hvanneyrardeildar, haldin í Suðurhlöðu Halldórsfjóss.
- c. Tekinn var þáttur í *Safnadegi Vesturlands* 24. apríl.
- d. *Aðalfundur* safnsins var haldinn 30. apríl.
- e. Þann 12. júní afhentu *50 ára búfræðingar* frá Bændaskólanum á Hvanneyri safninu peningagjöf. Var henni varið til kaupa á einu sýningarborði í safnið.
- f. Þann 12. júlí var *Íslenski safnadagurinn* haldinn hátíðlegur með tæknisýningu safnsins. Um leið var *125 ára skólastarfs á Hvanneyri* minnst formlega í samvinnu við frumkvöðla þess hluta hátíðarinnar, þær Stefaníu Nindel á Hvanneyri og Bryndísi Geirsdóttur í Árdal. Um kvöldið voru haldnir tónleikar í Suðurhlöðu Halldórsfjóss og voru þeir hluti dagskrárinnar. Talið er að allt að 1000 manns hafi lagt leið sína að Hvanneyri þann dag.
- g. *Bæklinga- og smáritasafni* Landbúnaðarsafns var komið fyrir í væntanlegu skrifstofurými á fjóslofti.
- h. Gerður val samingur við *Þjóðminjasafnið* um lán á dráttarvél IHC 10-20, 1930. Ferguson-félagið aðstoðaði við flutning vélarinnar að Hvanneyri, og Jötunn-vélar kostuðu hann með flutningabíl og ökumanni.
- i. Fimmtudaginn 2. október var *safnið formlega opnað í Halldórsfjósi* með stuttri en vel heppnaðri dagskrá, nauðsynlegum ræðuhöldum og söng karlakórsins Söngbræðra. Settur þjóðminjavörður, Anna Guðný Ásgeirsdóttir, opnaði safnið formlega. Líðlega 200 manns komu, flest nágrennar og velunnarar safnsins. *Kvenfélagið 19. júní* sýndi safninu það örlæti að bjóða öllum gestum kaffi.
- j. Þann 15. október var undirritaður samningur við *Ullarselið* um leigu þess á húsnaði og aðstöðu í afgreiðslurými safnsins.
- k. Þann 24. nóvember var gerður samningur um „útvistun“ Oliver-dráttarvélarinnar, 1946, frá Ásgarði. Samningurinn er gerður við Unnar Þorstein Bjartmarsson, dótturson fyrstu og einu eigenda Olivers. Með sama hætti átti safnið hvetjandi hlut að hliðstæðum samningi Þjóðminjasafns við Kristján Bjartmarsson frá Ytri-Tjörnum vegna Centaur-dráttarvélar frá Mælifelli í Skagafirði en hana átti sr. Bjartmar, faðir Kristjáns. Hyggjast þeir báðir gera dráttarvélar upp. Í desembermánuði komu fulltrúar *Slökkviliðs Borgarbyggðar* og *Heilbrigðiseftirlits Vesturlands* og mátu aðstæður. HV hefur þegar gefið starfsleyfi og von er jákvæðrar umsagnar SB í byrjun nýs árs.
- l. Haldinn var *Jólamarkaður* í Suðurhlöðu Halldórsfjóss laugardaginn 20. desember að frumkvæði og undir stjórn Stefaníu Nindel. Tókst hann mjög vel þrátt fyrir afar andstætt veður.
- m. Keypt var allvönduð *ljósmyndavél* til nota í starfi safnsins, fyrir fé sem safnaðist á styrktartónleikum undirritaðs fyrir safnið 17. ágúst 2008.
- n. Á framanverðu ári varð mikil umræða, einkum á Fésbók, um *uppgæð þúfnabanans*, sem safnið varðveitir. Lýstu ýmsir áhuga sínum á því að annast það verk. Eftir samráð við þjóðminjavörð og með umsögn hans var erindi þessara aðila svarað á þann veg að brýnna væri að koma í veg fyrir að baninn skemmdist meira en orðið er og að uppgæð væri nánast nýsmíði. Ætti hún ekki við þar sem um einasta vélareintakið, sem eftir mun vera í heiminum, er að ræða.

Landbúnaðarsafn þakkar öllum hlutaðeigandi samstarf, liðveislu og aðra vinsemd safninu veitta á árinu 2014. Með góðra manna hjálp náðust mikilvægir áfangar í starfi safnsins.

Árið 2015 verður notað til þess að laga safnið og starfsemi þess að nýjum aðstæðum en jafnframt að búa það undir framtíðarstarf við þær.

Hvanneyri 6. janúar 2015

Bjarni Guðmundsson

Kynningarefni tengt Landbúnaðarsafni

Ritgerðir 2014:

Bjarni Guðmundsson 2014. *Safn í sögu og umhverfi*. Fréttabréf FÍSOS. 2. tbl. , bls. 1-3.

Erindi 2014:

- Bjarni Guðmundsson 2014. *Frá Torfa í Ólafsdal til traktora nútímans*. Erindi á fræðslufundum Landbúnaðarsafns Íslands og Ferguson-félagsins að Ásbyrgi í Miðfirði 18. mars, og í Dalsmynni við Auðkúlurétt 1. apríl 2014.
- *Icelandic agriculture – an overview*. Erindi fyrir ferðahópana *Best of Iceland* á vegum Ferðapjónustu bænda 13. maí, 24. júní, 22. júlí, 19. ág. og 3. sept.
  - *Þriggja alda skóli*. Erindi á Hvanneyrarhátíð Íslenska safnadagsins vegna komu fyrsta nemandans í Hvanneyrarskóla fyrir 125 árum. 12. júlí 2014.
  - *Guðmundur Ólafsson jarðræktarmaður*. Erindi við afhjúpun minnisvarða um Guðmund að Fitjum í Skorradal 10. ágúst 2014.

Annað:

- Bjarni Guðmundsson 2014. Blaðaviðtal í *Skessuhorni* 24. apríl 2014 um Landbúnaðarsafn og Halldórsfjós. Allmargar fréttir af safninu birtust í blaðinu á árinu.
- Útvarpsviðtal í *Morgunlugga* Hrafnhildar Halldórsdóttur á *RÚV Rás 1* – um Landbúnaðarsafn 29. apríl 2014.
  - Útvarpsviðtal í *Morgunútgefni* hjá Gísla Einarssyni *RÚV Rás 1* – um Landbúnaðarsafn 9. september 2014.
  - Viðtöl vegna kynningar á Landbúnaðarsafni tekin 2. október við *Fréttastofu Sjónvarps og Sjónvarpsstöðina ÍNN/Sigurð Ragnarsson*.